

Juryrapport W.A. van Es-prijs 2020

De W.A. van Es-prijs is een stimuleringsprijs voor jong onderzoekstalent op het gebied van de Nederlandse archeologie. Aan de prijs, die jaarlijks tijdens de Reuwendagen wordt uitgereikt, is een oorkonde verbonden en een geldbedrag van € 2000 beschikbaar gesteld door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. De W.A. van Es-prijs wordt alternerend uitgereikt voor een proefschrift en een masterscriptie. Dit jaar gaat de prijs naar het beste proefschrift van de afgelopen twee jaar.

Proefschriften konden worden voorgedragen door de promotor of een andere direct bij de totstandkoming van de dissertatie betrokken begeleider. Dat werd gedaan vanuit de Universiteit Leiden, de Vrije Universiteit Amsterdam en de Technische Universiteit Delft, alsmede vanuit de University College London en de University of Kent in het Verenigd Koninkrijk. In totaal ontving de jury, bestaande uit Wim van Es, Stijn Arnoldussen, Jos Bazelmans, Lisette Kootker (voorzitter), Johan Nicolay, Roos van Oosten en Wouter Vos, zes voordrachten.

De jury kreeg een breed scala aan studies te beoordelen: gevarieerd zowel naar periode, onderwerp als universiteit. Het object van onderzoek varieerde van de paleogeografische analyse van een Nederlands deel van de Romeinse *limes* (dr. Groenhuijzen), naar de exploitatie van walvissen in middeleeuws Europa (dr. van den Hurk), het gebruik van berkenteerlijmen in de prehistorie (dr. Kozowyk) tot de reconstructie van de levens van de tot slaaf gemaakten in de overzeese delen van ons Koninkrijk (dr. Fricke) en hoe de verschillende facetten van de paleopathologie kunnen bijdragen aan de reconstructie van sociaaleconomische gebruiken en fysieke activiteiten (dr. Palmer en dr. Veselka). De complete lijst met voordrachten is als bijlage aan het juryrapport toegevoegd.

Met veel plezier en enthousiasme heeft de jury zich ook dit jaar weer op deze stapel proefschriften gestort, maar op ons gezamenlijk beraad bleken er twee een duidelijke voorhoede te vormen. Voordat ik namens de jury de winnaar van de W.A. van Es-prijs 2020 bekendmaak, geef ik een korte schets van deze twee voorgedragen studies.

Paul Kozowyk (Technische Universiteit Delft) schreef het methodisch sterke en goed geschreven proefschrift 'Reconstructing adhesives – an experimental approach to organic Palaeolithic technology'; het experimentele avontuur om de berkenteerproductie door Neanderthalers te voorzien van een technologische context. De studie is zeer sterk materiaal gerelateerd. Getuige de internationale media-aandacht hiervoor, voorziet in de internationale behoefte om de technische ontwikkeling van additieven, en ultiem de cognitieve ontwikkeling en technische competenties van de Neanderthaler, beter te leren begrijpen.

Youri van den Hurk (University College London), schreef een omvangrijk proefschrift 'On the hunt for medieval whales – zooarchaeological, historical and social perspectives on catacean exploitation in medieval northern and western Europe' dat zich niet alleen heeft gericht op de exploitatie van walvissen in de Middeleeuwen, maar ook door middel van een combinatie van natuurwetenschappelijk technieken (ZooMS) en vele metingen van walvisbotten een handleiding biedt tot een accurate determinatie van archeologische fragmenten van walvisachtigen.

Beide studies zijn zeer divers qua onderwerp en de wijze waarop het onderzoek is uitgevoerd. De kwaliteit van de onderzoeken liggen echter zeer dicht bij elkaar en ook de (inter)nationale impact van de resultaten wordt bij beide studies zeer hoog geacht. Desalniettemin heeft de jury na breedvoerige discussie één winnaar gekozen. De winnaar van de W.A. van Es-prijs 2020 in de categorie beste archeologische proefschrift van de afgelopen twee jaar is.... **Youri van den Hurk!**

Door zijn onderzoek zijn verschillende zooarcheologische datasets uit heel noordwest Europa voor het eerst gecombineerd waarbij voor het eerst inzicht verkregen wordt in de temporale en ruimtelijke trends in het gebruik van en de jacht op walvisachtigen, waardoor bestaande verhaallijnen reeds herdefinieerd kunnen worden. Daarbij kan de gezochte combinatie met DNA en ZooMS onderzoek

pionierend genoemd worden in de zooarcheologie van walvisachtigen. Daarnaast heeft hij een enorm aantal morfometrische observaties gedaan aan exemplaren uit verschillende referentiecollecties om de walvissoorten aan de hand van metingen van elkaar te onderscheiden (de *Osteological Reference for Cetaceans in Archaeology* - kortweg *ORCA* handleiding). Deze handleiding is een waardevolle bron van informatie, omdat fragmenten 'zeezoogdier' of 'walvisachtigen' op eenvoudige wijze beter op soort gebracht kunnen worden. Al met al een proefschrift waarbij door de combinatie van archeologische en metrische data, historische bronnen en natuurwetenschappelijke technieken een nieuw licht zal gaan schijnen op exploitatie van walvisachtigen in de Europese en Nederlandse geschiedenis.

Heiloo/Amsterdam 13 november 2020

Bijlage: Voorgedragen kandidaten W.A. van Es-prijs 2020

Youri van den Hurk (University College London): On the hunt for medieval whales – zooarchaeological, historical and social perspectives on cetacean exploitation in medieval northern and western Europe

Paul R.B. Kozowyk (Technische Universiteit Delft): Reconstructing adhesives – an experimental approach to organic Palaeolithic technology

Mark R. Groenhuijzen (Vrije Universiteit Amsterdam): Palaeogeographic analysis of the Dutch part of the Roman *limes* and its hinterland

Jessica L.A. Palmer (Universiteit Leiden): A sense of society. Social differentiation in physical activity in the Post-Medieval Low Countries

Barbara Veselka (Universiteit Leiden): D-lightful sunshine disrupted. Vitamin D deficiency as a method for the reconstruction of changes in sociocultural practises due to industrialisation in the 17th-19th century Netherlands

Felicia J. Fricke (University of Kent): The lifeways of enslaved people in Curaçao, St Eustatius, and St Maarten/St Martin: A thematic analysis of archaeological, osteological, and oral historical data